

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Стрельнікова Віктора Юрійовича про дисертаційну роботу
Бескорсої Олени Сергіївни

**«Теорія і практика формування цифрової культури майбутніх учителів
англійської мови початкової школи»**,

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Процеси цифрової трансформації суспільства виступають головними чинниками розвитку цифрової освіти, що ставить перед педагогічними працівниками цілу низку нових викликів, а саме: залучення цифрових освітніх ресурсів, розроблення електронного освітнього середовища, організація ефективної цифрової взаємодії учасників освітнього процесу, здійснення постійного саморозвитку шляхом використання цифрових технологій тощо. Саме тотальна цифровізація освітньої системи призводить до виникнення феномена цифрової культури.

Формування цифрової культури майбутніх учителів відбувається в руслі глобальних тенденцій цифровізації, до української педагогічної науки залучаються міжнародні законодавчі документи, що визначають національний вектор її розвитку: «Цифрова адженда Європи», «Стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання», «Рамка цифрової компетентності для громадян» (DigComp 2.1), «Рамка цифрової компетентності педагога» (DigComEdu), «План дій щодо цифрової освіти» та ін. Цифровізація вітчизняної системи освіти також отримує міцну нормативно-правову підтримку шляхом видання цілої низки державних документів, що виступають законодавчими підвалинами її модернізації: «Концептуальні засади розвитку електронної освіти», Закон України «Про вищу освіту», «Цифрова адженда України – 2020», Закон України «Про освіту», «Положення про національну програму інформатизації», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020

роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації». У цьому контексті дисертаційна робота О. С. Бескорсої є актуальною, а вирішені в ній суперечності допомагають знайти відповіді на питання щодо удосконалення процесу підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» в межах комплексної теми дослідження «Професіоналізм педагога: теоретичні і методичні аспекти» (номер державної реєстрації – 0115U003313), а також проєкту «Україна – ЄС: міжкультурна комунікація в освіті» (620354-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE) за напрямом Jean Monnet Module програми Erasmus+.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Відповідно до мети дослідження, яка полягає в обґрунтуванні теоретичних і практичних засад, розробці та експериментальній перевірці ефективності системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, авторкою уточнено низку ключових понять дослідження: поняття *цифрової культури* як системної сукупності якостей особистості, що характеризується усвідомленням власних інформаційних потреб, прагненням до здійснення пошуку інформації, виконанням активних дій щодо її обробки та використання, знаннями, уміннями і практичним досвідом використання інформаційно-комунікаційних технологій, правилами та нормами поведінки в цифровому середовищі; поняття *цифрових технологій* як засобів навчання будь-якого типу, що зберігаються на цифрових носіях, розповсюджуються через інформаційні мережі, відтворюються на електронних технічних приладах; поняття цифрового контенту як видів інформації (текст, графіка, звук, аудіо, відео), що представлена в цифровому форматі, може зберігатися та розповсюджуватися в мережі Інтернет; поняття *цифрової комунікації* як обміну повідомленнями в онлайн-середовищі з використанням різних цифрових технологій

(відеозустрічі, телефонні дзвінки, електронне листування, месенджери, форуми, чати, вебсайти тощо).

Аналіз наукового апарату дисертації дає підстави стверджувати, що дисертанткою логічно обґрунтовано та визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та концепцію дослідження. Структура і логіка розгортання дослідницького пошуку переконлива: від вивчення науково-теоретичних засад дослідження, аналізу сутності та структури ключових понять до практичного запровадження розробленої системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи та експериментальної перевірки її ефективності.

Для досягнення поставленої мети дослідження авторкою вирішено низку наукових завдань, як-от: розкрито сучасний стан цифрової трансформації суспільства та освіти, проаналізовано сутнісні характеристики основних дефініцій дослідження, вивчено особливості професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи в історичній ретроспективі та на сучасному етапі реформування вітчизняної системи освіти. Крім того, дослідницею теоретично обґрунтувати та змодельовано систему формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, розроблено навчально-методичне забезпечення системи, діагностовано рівні сформованості цифрової культури майбутніх фахівців, експериментально перевірено ефективність розробленої системи.

Здобутком дисертантки вважаємо чітко визначене науково-методологічне підґрунтя розробленої системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, до якого увійшли загальнонаукові методологічні підходи (системний, культурологічний, холістичний, аксіологічний, особистісний, праксеологічний, ресурсний, середовищний, компетентнісний). Привертає увагу й застосування принципів, специфічних для цифрової освіти (відкритої освіти, дотримання академічної доброчесності, конвергентності, візуалізації, комунікативності та дотримання культури поведінки в інтернеті, дистанційного навчання), та психолого-

педагогічних теорій навчання (біхевіоризм, когнітивізм, конструктивізм, коннективізм, теорія саморегульованого навчання).

Коректно та виважено представлено концепцію дослідження, основні положення якої ґрунтуються на взаємодії методологічного, теоретичного та практичного концептів.

Джерельна база відповідає вимогам релевантності та актуальності, що висуваються до наукових робіт в галузі теорії і методики професійної освіти, та засвідчує всебічну обізнаність авторки з усіма існуючими типами джерел, у яких розкривається обрана тема. Вона складається з 623 найменувань, 167 із яких – іноземними мовами. На позитивну оцінку заслуговує представлення у джерельній базі різноманітних документів, що свідчить про наукове сумління дисертантки і підтверджує вірогідність результатів дослідження. Так, були опрацьовані аналітичні, дослідницькі звіти, міжнародні та національні нормативно-правові документи, які містять положення концепцій, рекомендацій і стратегій розвитку цифрового суспільства, монографії та інші наукові праці, освітні програми, навчальні робочі програми та силабуси професійно орієнтованих дисциплін підготовки здобувачів спеціальності 013 Початкова освіта, цифрові ресурси тощо.

Глибоке й системне вивчення проблеми надали можливість авторці зробити аргументовані висновки до розділів та загальні висновки, які відповідають меті, завданням і висвітлюють найважливіші положення рецензованого дослідження. Висновки свідчать, що поставлені завдання вирішені в повному обсязі. Опрацьовані, систематизовані, узагальнені результати дослідження пройшли належну апробацію, були представлені на чисельних міжнародних, всеукраїнських конференціях та інших заходах.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше теоретично обґрунтовано та розроблено систему формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи як цілісну, керовану сукупність блоків (концептуально-цільового, змістового,

технологічного, оцінно-рефлексивного), що враховує потреби та вимоги цифровізації освіти, зокрема збільшення ваги дистанційного навчання, концептуальні зміни, спричинені впровадженням Нової української школи, з метою загальнодидактичного, навчально-методичного та інформаційно-технологічного забезпечення професійної підготовки фахівців спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова); схарактеризовано педагогічні умови реалізації системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи; розроблено періодизацію професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи, що включає такі етапи: прелімінарний (1805–1930), реформаційно-пошуковий (1931–1947), науково-пошуковий (1948–1983), експериментальний (1984–1990), інформаційно-реформаційний (1991–1999), євроінтеграційний (2000–2016), цифровий (2017 – до тепер).

Новизну визначає також уточнення сутності понять «цифрова компетентність», «цифрова грамотність», «інформаційна культура», «кіберкультура», «цифрові технології», «цифрова комунікація», «цифровий контент», «цифрова культура майбутніх учителів англійської мови початкової школи»; структури цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи в єдності чотирьох компонентів: мотиваційно-аксіологічного, когнітивного, діяльнісно-технологічного, рефлексивного; специфічних принципів (відкритої освіти, дотримання академічної доброчесності, конвергентності, візуалізації засобами цифрових технологій, комунікативності та дотримання культури поведінки в інтернеті, дистанційного навчання) та методів (цифрової візуалізації, CLIL, TRACK, метод електронного портфоліо) формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи; критеріїв та показників діагностування рівнів сформованості досліджуваного феномена.

Представлені наукові результати, отримані дисертанткою, є її особистим внеском у вирішення важливої науково-теоретичної проблеми – формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Загалом, слід зазначити, що дисертаційна робота О. С. Бескорсої є завершеним, самостійно виконаним дослідженням, яке містить вагомі теоретичні узагальнення і практичні результати наукового пошуку в галузі теорії і методики професійної освіти.

4. Значення одержаних результатів для науки й практики

Відзначимо, практичну значущість отриманих результатів, яка полягає в розробленні та впровадженні навчально-методичного забезпечення системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи. Позитивне враження справляють такі положення практичного значення дослідження: розроблений дистанційний курс «Методика навчання іноземної мови (англ.)», що дозволяє майбутнім фахівцям спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова) набутти теоретичних знань та практичних навичок ефективного використання цифрових технологій в освітньому процесі початкової школи; створені дистанційні курси професійної спрямованості «Країнознавство», «Англійська мова за професійним спрямуванням», націлені на опанування вмінь використовувати цифровий іншомовний контент, трансформувати його, змінювати обсяг та форму подальшого пред'явлення; упровадження дистанційного курсу «Цифрова комунікація в освіті» з метою надання теоретичних знань та практичних навичок з академічної міжкультурної комунікації в умовах цифрового середовища; навчальний посібник «Цифрові освітні ресурси для уроків англійської мови в початковій школі» з рекомендаціями щодо практичного застосування цифрових технологій та створення цифрових освітніх ресурсів навчання англійської мови в початкових класах.

Основні положення, результати й висновки дисертаційної роботи можуть бути використані викладачами, які здійснюють підготовку здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта, учителями-практиками та науковцями для подальшого обґрунтування

теоретичних і методичних засад формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Результати аналізованого дослідження опубліковані у відповідних наукових виданнях і представлені автором у 51 публікації, серед яких: 1 одноосібна монографія; 1 розділ колективної монографії; 4 навчально-методичних посібника; 18 статей в наукових фахових виданнях України; 9 статей в періодичних виданнях зарубіжних країн та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз Web of Science і Scopus; 18 публікацій в інших виданнях, збірниках наукових праць.

Аналіз змісту автореферату та дисертації доводить ідентичність їх структури, логіки викладання матеріалу, відповідність основних положень та висновків за розділами та підсумковим висновком. Зміст автореферату відображає основні положення та узагальнення, що містить дисертаційне дослідження.

5. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, вважаємо за доцільне розглянути дискусійні питання, зауваження та пропозиції:

1. Вважаємо, що дисертантці необхідно було б під час реалізації системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи врахувати ще одну педагогічну умову, що стосується саморозвитку та самовдосконалення здобувачів, а також заходів, що дозволяють вибудувати їхню індивідуальну освітню траєкторію.

2. У розробленій дисертанткою моделі системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, педагогічні умови реалізації означеної системи представлено в змістовому блоці, на наш погляд, доцільно було б віднести їх до технологічного блоку, оскільки вони реалізовані безпосередньо шляхом виконання практичної діяльності із дотриманням певного алгоритму дій.

3. Авторська модель системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи графічно подається як лінійна. Однак, вважаємо, що окремі її компоненти мають відтворювати циклічний процес та передбачати після оцінно-рефлексивного блоку коригування змістового та технологічного блоків.

4. У підрозділі 4.1, який присвячено діагностиці рівнів сформованості досліджуваного педагогічного явища, не достатньо ґрунтовно представлено спосіб розподілу респондентів на контрольну та експериментальну групи, а також не достатньо обґрунтованою є однорідність вибірки за кількісними та якісними показниками.

5. На початку дослідження дисертанткою було виявлено низку суперечностей, а саме: між виникненням нового поняття «цифрова культура», зростаючою потребою на рівні держави її формування серед молоді та обмеженістю теоретичних надбань щодо сутності і структурно-компонентного складу цього поняття в теорії професійної освіти; між необхідністю розвитку цифрового складника професійної культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи та відсутністю науково обґрунтованих підходів щодо створення цілісної системи формування цифрової культури в процесі професійної підготовки та ін. Саме вони стали вирішальними чинниками для вибору теми дослідження. Однак, на нашу думку, у змісті роботи слід було наголосити, що ці суперечності вирішено.

Проте, зазначені міркування не зменшують наукового значення проведеного дослідження і не впливають на його беззаперечну позитивну оцінку. Рецензована дисертація є самостійною завершеною науковою працею, яка відкриває новий, актуальний, затребуваний суспільством і державною політикою в галузі освіти напрям теоретичного осмислення і практичного вирішення проблеми формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи. На підставі проведеного аналізу можна констатувати, що результати мають наукову новизну, теоретичну й практичну значущість, є вірогідними і важливими для сучасної педагогічної науки.

Загальний висновок

Актуальність теми дослідження, належний науково-теоретичний рівень, аргументованість і достовірність отриманих результатів, висновків та практичних матеріалів, ступінь наукової новизни, теоретична та практична значущість, стиль викладення матеріалу та оформлення рукопису й автореферату дають підстави стверджувати, що дисертаційна робота «Теорія і практика формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи» відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №656 від 19.08.2015 р., №1159 від 30.12.2015 р., №567 від 27.07.2016 р., №943 від 20.11.2019 р., №607 від 15.07.2020 р.), а її авторка – Бескорса Олена Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри спеціальної освіти і
соціальної роботи
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

В. Ю. Стрельніков

Підпис	<i>В. Ю. Стрельнікова</i>
Засвідчую	<i>Ольга Паляниця</i>
Ст. інспектор з кадрів	
відділу кадрів	Ольга Паляниця